

Dugványozással történt nyártelepítés tapasztalatai a középsomogyi homokon

MARTON TIBOR

Somogyban a lehetőségekhez képest igen kis mértékben foglalkoztak régebben a nemesnyárrakkal. Még az idevalósi szakemberek többsége is úgy vélekedett, hogy kevés itt a nemesnyárnak való alkalmas terület. Az országos nyártelepítési programból Somogy megyére eső feladatok sikeres megvalósítása érdekében ezt a nemesnyárak iránti idegenkedést kellett mindenekelőtt megszüntetni. Jó szolgálatot tett ilyen vonatkozásban az 1958-ban alakult Megyei Nyárfabizottság, amely széles fronton igyekezett felkelteni az érdeklődést a nyárfásítás ügye iránt. De sokkal hatékonyabb propagandát csinálnak a nyárfásításnak — évről évre egyre több hívet szerezve nemcsak az erdészek, de a szakmán kívül állók körében is — a kedvező termőhelyekre ültetett, szépen fejlődő korábbi és újabb telepítési nemesnyárasok. A megváltozott szemléletnek nagy része van abban, hogy az utóbbi években mind több nemesnyárat telepítenek a megyében az erdőgazdaságokon kívül az állami gazdaságok és a termelőszövetkezetek is. Az utóbbi évek pozitív és negatív vonatkozású tapasztalatai meggyőzték a nyárrakkal behatóbban foglalkozókat, hogy a nyárok telepítésére és nevelésére vonatkozó „arany szabályok” betartására Somogy megyében is szükség van a siker érdekében. Viszont a termőhely körülmények megválasztásával a gondos talajelőkészítéssel, a jó minőségű ültetési anyaggal, a gyakori talajápolással, valamint a szakszerű állományneveléssel Somogy megye területén is sok értékes nyárfasort, komoly fatömeget adó nyárállományokat lehet majd létesíteni.

A további sikeres nyártelepítések előmozdítása érdekében kívánok e dolgozat keretében néhány helyi tapasztalatot közreadni.

Az 1959. évi nagyobb arányú nyártelepítéseinket, melyeket nagyrészt korai, kései és óriásnyár-csemetével végeztünk, a kis nyárfacincér (*Saperda populnea*) 50–60%-ban tönkretette. A kísérleti parcellán folytatott megfigyelések azt mutatták, hogy a károsítást követő tavaszon törevágott egyedek új hajtásaiban, valamint a csemetekertekben, ahol a nyárcsemetét dugványról nevelték, lényegesen kisebb volt a cincérkárosítás. Ez a tény nyilvánvalóan az erőteljesebb nedvkeréggel, a gyorsabb növekedéssel van összefüggésben. A helyi megfigyelések szerint is a nemesnyár-csemete eléggé megsínyli az átültetést, visszaesik a növekedésben és sokkal inkább reagál a kevésbé szakszerű munkára, mint más fafaj csemete. Ezzel a tulajdonságával magyarázható a kisebb ellenállóképesség az ültetés évében a gomba- és a rovarkárosítókkal szemben. Eppen ezért az első években minden előfeltételét meg kell teremteni a nyárok minél erőteljesebb növekedésének, hogy ezen keresztül ellenállóképességük elérje a maximumot. A dugvánnyal végzett telepítések a fenti cél elérését nagymértékben elősegítik.

Az említett megfigyelések ösztönözték erdőgazdaságunkat arra, hogy a nagy kiterjedésű véghasználati nyárasok esetében — ahol az adott körülmények megengedik — jövőben *csemete helyett dugvánnyal hajtsák végre a telepítést*.

A fenti megfontolások alapján 1960 tavaszán a nagybajomi erdészeti kutasi kerületében a populétum és a csemetekert szomszédságában 5 ha nyártelepítést végzett az erdészeti dugvánnyal. *Herczegh József* erdészkerületvezető szakszerű irányításával. *Herczegh József* azóta is nagy szeretettel viseli gondját a telepítésnek és nem kis

1. táblázat

A talajszelvény mélysége	pH		CaCO ^a	Humusz %	hy %	Kötöttség K _A	5 órás kapill. vizem. cm
	H ₂ O	KCl					
<i>I. gödör</i>							
0—30 cm	6,8	6,2	—	0,71	1,20	—	25,0
30—50 cm	7,0	6,4	—	0,71	1,31	—	23,0
50—100 cm	6,8	6,4	—	—	0,86	—	37,5
100—140 cm	6,4	6,2	—	—	1,25	—	36,0
140—200 cm	7,0	6,4	—	—	0,91	—	37,0
<i>II. gödör</i>							
0—25 cm	6,2	5,6	—	0,30	1,13	—	28,0
25—80 cm	7,0	6,4	—	0,61	0,82	—	43,5
80—140 cm	6,8	6,2	—	—	0,67	—	38,0
140—200 cm	6,4	6,0	—	—	0,53	32	38,0
<i>Kovárdány</i>	6,0	6,0	—	—	1,77	33	38,0

része van abban, hogy a telepítés szépen fejlődik. A szóbanforgó terület talaja jobb minőségű homok. A homok értékét fokozzák a benne fellelhető kovárvány csíkok, amelyek 80 cm mélységtől lefelé több (4–5) vékonyabb, vastagabb rétegben megtalálhatók a talajszelvényben. A telepítést megelőzően mezőgazdasági művelés alatt állott a terület. Kukoricából kat. holdanként 15–20 q-t, zabból 6–8 q-t adott. A talajvízszint 2–3 m között ingadozik. A területen ásott két talajgödör adatait az 1. táblázat mutatja.

A telepítést 1960. április 15–20-a között végezték 30 cm mély traktorszántásban, 25 cm hosszú simadugványokkal, 2 × 1 méteres hálózatban, zsinór mellett, ásó után hasítékba. Dugványozásról lévén szó, a tőtávolságot a biztonság okáért vették egy méterre, mert egyébként az első év végén a 2 × 2 méteres hálózathoz sűrűbb nem szükséges. A felhasznált dugványok fajta szerinti megoszlása az alábbi volt:

Sárvárról származó	}	Olasznyár	2000 db
		Hollandnyár	3000 db
		Franciányár	5000 db
Az erdészet lencseni csemetekertjében termelt:	}	Késeinyár	1000 db
		Franciányár	8400 db
		Feketenyar	5600 db
		Összesen:	25 000 db

A telepítés tehát fajtagyűjtemény, amelyben az új nemesnyárak állományonbeli növekedése is tanulmányozható. A telepítés 1960-ban ötszöri talajápolást kapott. A sorközöket lókapával, a sorokat pedig kézikapával ápolták. Az 5 ha egyszeri ápolási költsége 1874,— forintot tett ki. Az első év végén a telepítés 90%-os megmaradást mutatott, átlagmagassága elérte a két métert. 1961 tavaszán a szükséges pótlást a telepítés sorainak ritkításából kikerült csemetével végezték, majd a sorokban egy-egy nyárfa közé 2–3 db kétéves, magágyi lucfenyő-csemetét raktak be azzal a céllal, hogy a majd onnan kikerülő karácsonyfácskák értékesítéséből megtérül a telepítés és ápolás költsége.

A telepítést 1961-ben az első évhez hasonló módon ugyancsak ötször ápolták. A nyári szárazság ellenére a gondos talajápolásra erőteljes vastagsági és magassági növekedéssel válaszoltak a nyárak. Az egyes nyárfajták növekedését a 2. táblázat tünteti fel.

2. táblázat

Nyárfajta megnevezése	Adatfelvétel időpontja	Törzsátmérő 1 m. magasságban mm-ben mérve	Famagasság m-ben
Olasznyár	1961. VI. 20.	27	2,45
	1961. IX. 13.	46	4,56
Franciányár	1961. VI. 20.	25	2,50
	1961. IX. 13.	40	4,20
Hollandnyár	1961. VI. 20.	22	2,35
	1961. IX. 13.	34	3,90
Késeinyár	1961. VI. 20.	16	1,20
	1961. IX. 13.	34	3,65
Feketenyar	1961. VI. 20.	15	2,30
	1961. IX. 13.	30	4,00

A táblázatból látható, hogy az új nemesnyárak (az olasz, a francia és a hollandnyár) növekedésben megelőzték a kései- és feketenyárat. Az 5 hektáros nyártelepítésben a legegyszerűsebb fejlődést a második év végén a lencseni kertből származó franciányár-dugványok mutatták. Ez főként annak tulajdonítható, hogy az erdészet lencseni csemetekertjében termelt simadugványok azonos méretűek és I. osztályúak voltak. Ugyanakkor a Sárvárról származó dugványoknál pedig mind a három minőségi osztály képviselve volt és ez a három osztálybeli méret a dugványozás alkalmával még össze is keveredett. A telepítés egyenletes fejlődésének biztosítása céljából kívánatos tehát, hogy azonos minőségű és vastagságú dugványok kerüljenek egymás mellé. Megjegyzem, hogy a pótlásként 1961 tavaszán elültetett, válogatott mére-

A gondos talajápolásra erőteljes növekedéssel válaszoltak a nyárok

tet elért nyárcsemeték az átültetés évében annak ellenére, hogy a telepítés helyén nevelődtek és a kiemelés után azonnal elültették őket, lényegesen kisebb növekedést mutattak, jóval elmaradtak a dugványról nőtt egyedek mögött. Ez is bizonyítéka annak, hogy a nyárok még a gondos átültetést is megsínylik.

A nyárfácskák erőteljes fejlődése a többszöri talajápolás mellett még annak tulajdonítható, hogy a fácskákat, a régebbi szokástól eltérően, a második év végéig nem nyesték. A nyárfácskáknak ugyanis teljes egészében szükségük van a természet adta asszimiláló felületre az első két-három esztendőben. A természetes lomboszat többféle szempontból előnyös a kis fáska számára. Éspedig az erőteljesebb párologtatás fokozottabb nedvkeringésre, szerteágazóbb és mélyrehatóbb gyökérrendszer kialakítására készíti az egyedet. A dús gyökérzet ugyanakkor nagyobb táplálék-felvételt, gyorsabb vastagsági növekedést biztosít. A nyestetlen nyárfáska sokkal ellenállóbb a gomba- és rovarkárosításokkal szemben. Ezt igazolják a helyi megfigyelések is. Pl. a kis nyárfacincér károsítása csupán 5—6%-os volt ebben a dugványról telepített nyárasban. Ugyanakkor a szomszédos populétumban sokkal számottevőbb (kb. 50%-os) károsítás mutatkozott. A kis nyárfacincér károsítását a törzsek egy része kiheveri, más részük az álca okozta, gubacszerű daganat helyén egy-egy erősebb szélvihar következtében eltörik. Egyes nyártelepítésekben a cincéralcák által okozott daganatokat felfedezi a fakopáncs és az álca után kutatva egészen feltépdesi azt, amint a lukácpusztai kísérleti telepítésben is észleltük. Ez utóbbi két esetben a nyár további sorsát illetően már csak a törevágás segít.

A rozsdagomba (*Melampsora populi*) a kérdéses telepítés valamennyi nyárfajtáján, még az olasz, francia és hollandnyáron is fellépett. A fekete és kései nyár-egyedeken erősebben, míg az új nemesnyáron kisebb mértékben mutatkozott. Ügyeljük tehát, hogy az új nemesnyárokra is átragad a fertőzés, ha feketenyár, valamint korai- és késeinyár van a közelükben. méginkább, ha közéjük keveredik, mint az adott esetben. Amennyiben az utóbbiakra figyelemmel körültekintőbben végezzük az új nemesnyárok telepítését, akkor a rozsdagomba fellépése valószínűleg elkerülhető lesz, miként erre a nagybajomi erdőzet területén példa is akad.

A dugványról történt telepítésnek további nagy előnye, hogy sokkal kisebb mértékben jelentkezik bennük a rákfertőzés. Ebben nem kis része van annak, hogy a dugványról nőtt egyedekben elmaradnak a gombaspórák bejutását megkönnyítő kéregsrülések, amelyek csemetekertjeinkben részben a sorközi ápolások kapcsán, részben a csemeték kiszedése, valamint a szállító eszközökre történő fel- és leterhelés során a legnagyobb vigyázat ellenére is bekövetkeznek. Nagyrészt ennek tulajdonítható tehát az, hogy a szóbanforgó telepítésben a rákot egyáltalán nem észleltük.

A dugvánnyal való telepítés nemcsak erőteljesebb fejlődést biztosít, hanem a csemetével történő telepítésnél még jóval kevesebbe is kerül (3. táblázat).

3. táblázat

Ültetési anyag megnevezése	Hálózat	1 ha anyag-szüks. db.	Egys. ár ezer db-ban Ft.	1 hektár		
				anyag-szüks.	ültetési m. bér	Összesen
				Forintban		
Símadugvány	2 × 1	5000	75	375	64	439
Gyökeresdugv.	2 × 1	5000	460	2300	390	2690
Válogatott csem.	2 × 2	2500	1400	3500	1200	4700

A táblázatból látható, hogy a gyökeres nyárdugvánnyal hatszor, míg a válogatott nyárcsemetével tizenegyszer kerül többbe a telepítés. A táblázathoz szereplő munkabérek megművelt homoktalajra vonatkoznak.

A telepítés jövőjéről annyit, hogy 1962 tavaszán a fácskákat kb. 1—1,2 m magasságig felnyesik. A nyesést indokolja egyrészt az, hogy a sorokba bevitt lucfenyők ré-

A második év végén az olasznyár vezet a magassági és vastagsági növekedésben

A fácskákat az első két évben nem nyesték

szére több fényt kell biztosítani, másrészt a sorközi talajápolás elvégzéséhez is szabaddabb mozgási lehetőség szükséges. 1962-ben a telepítést már csak háromszor tervezik megkapálni, tekintve, hogy a nyár közepére már záródik. 1963-ban megkezdik a sorok szükség szerinti ritkítását a további fejlődés elősegítése érdekében. 1965-ig évente kétszeri, majd azután 1970-ig évente egyszeri kapálást kap a telepítés. Nyeséssel fokozatosan felmennek a törzshossz egyharmadáig, de az 5 cm-nél vastagabb ágakat a törzs magasabb részéről is eltávolítják.

Összefoglalva, a kutasi nyártelepítés alábbi tapasztalatai hasznosíthatók a jövőben.

1. Biztosítsunk elsőbbséget — ahol az adott körülmények lehetővé teszik — a dugvánnyal történő nyártelepítésnek, mert eredményesebb és olcsóbb is.

2. A telepítés egyenletes fejlődése érdekében *csak gondosan kezelt I. osztályú és lehetőleg azonos vastagságú simadugványt használjunk fel.*

3. A nemesnyár a gondos kapálást gyors növekedéssel viszonozza, ezért az *első két évben 4—5-ször megkapálendő*; a következő három évben már kevesebb kapálás szükséges. Öt és tíz év között évente legalább egyszer megkapálendő.

4. Az *első két évben mellőzzük a nyáregyedek felnyesését*, mert ezzel elősegítjük a fácskák gyorsabb ütemű fejlődését és fokozzuk ellenállóképességüket a gomba és rovarkárosítókkal szemben.

5. A rozsdagomba fertőzés megelőzésére az új nemesnyárok közé, sem pedig közeliükbe *ne rakjunk rozsdagomba fertőzésre hajlamos nyárfajtákat.*

A fent leírtak figyelembevételével végrehajtott nyártelepítések bizonyára kedvezőbb eredményt fognak adni, s ezen keresztül gyorsabb mértékben növekszik majd országsszerte a jól sikerült nemesnyártelepítések száma.

Védjük meg erdeink öreg faóriáseit!

CSÖTÖNYI JÓZSEF

A táj-kialakításban a történelem folyamán a természeti tényezők mellett az embernek volt a legnagyobb szerepe. A népesség szaporodásával, a kultúra terjeszkedésével egyre több legelő és szántóterületre volt szükség. Így az erdők

Balatoncsicsói 400 éves bükk